

Zen Öğretisi Etkisinde Sürdürülebilir Sanatın Yansıması: 3 Boyutlu Shibori

Reflection of Sustainable Art under the Influence of Zen Doctrine: 3d Shibori

 Duygu ÇETİN

Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı
Bölümü, Isparta/Türkiye
karakocduygu@gmail.com
<https://ror.org/04fitte88>

 F. Deniz KORKMAZ

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Sanat ve Tasarım Fakültesi, Görsel Sanatlar Bölümü
Eskişehir/Türkiye, fdenizkorkmaz@gmail.com
<https://ror.org/05nz37n09>

Öz

Japonya'nın geleneksel kumaş boyama tekniklerinden biri olan Shibori, kumaşı katlama, bağlama ve dikiş gibi yöntemlerle farklı desenler oluşturmayı sağlayan renklendirme tekniğidir. Zen, insanın kendi iç varlığını keşfetmesi ve yaşamın özünü anlamasına odaklanarak, meditasyon ve farkındalık yoluyla aydınlanmayı amaçlayan Budist bir öğrettir. Zen estetiği ise sadeliği, geçiciliği, dengeyi ve doğal malzemelerin kullanımını temel alan bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu estetik anlayış, 3 boyutlu shibori tekniğinin minimalist formda ve doğal boyama yöntemleriyle birlikte sürdürülebilir sanat pratiğine dönüşmesini sağlamaktadır. Bu makalede, Shibori tekniğinin Zen estetiği ve sürdürülebilirlik ilkeleriyle birleştirilerek özgün bir tasarımın üretilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, geleneksel Japon baskı teknikleri, Shibori ve Zen öğretisine ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında, pamuklu kumaşlar indigo ile renklendirilmiştir. Elde edilen üç boyutlu Shibori uygulamaları, sürdürülebilir sanat anlayışına katkı sağlarken, geleneksel tekniklerin çağdaş yorumlarla yeniden değerlendirilebileceğine yönelik bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zen Öğretisi, Sürdürülebilirlik, Shibori.

Abstract

Shibori, one of Japan's traditional fabric dyeing techniques, is a coloring method that creates various patterns by folding, binding, and stitching the fabric. Zen is a Buddhist doctrine that emphasizes self-exploration and understanding the essence of life, aiming for enlightenment through meditation and mindfulness. Zen aesthetics reflect an understanding based on simplicity, transience, balance, and the use of natural materials. This aesthetic approach enables the transformation of the three-dimensional Shibori technique through minimalist forms and natural dyeing methods, into a sustainable art practice. This article aims to produce an original design by integrating the Shibori technique with the principles of Zen aesthetics and sustainability. The study includes a literature review on traditional Japanese dyeing techniques, Shibori, and the philosophy of Zen. In the application phase of the study, cotton fabrics were dyed with indigo. The resulting three-dimensional Shibori works contribute to the understanding of sustainable art while offering an example of how traditional techniques can be reinterpreted through contemporary approaches.

Keywords: Zen Doktrine, Sustainability, Shibori.

BAŞVURU TARİHİ / RECEIVED: 24/03/2025 | KABUL TARİHİ / ACCEPTED: 07/05/2025

Atfı bilgisi / Cite this article as: Çetin D., Korkmaz, D. F. (2025). Zen Öğretisi Etkisinde Sürdürülebilir Sanatın Yansıması: 3 Boyutlu Shibori, Art-e Sanat Dergisi, 18(36), 670-688.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons
Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

1. Giriş

Shibori tekniği, Çin'in Tang Hanedanlığından (M.S.618-906) ve Japonya'da Nara döneminden (M.S.552-794) günümüze ulaşan el sanatlarından biridir (Anderson, 1977:10). Bu geleneksel kumaş boyama tekniği, kumaşı katlama, pilileme, dikiş, bağlama gibi yöntemlerle şekillendirilerek benzersiz desenler elde edilmesini sağlamaktadır (Özpulat'tan Akt. Fıçıoğlu, 2015:186). Shibori'nin Japonya'daki ilk uygulamaları, düşük gelirli insanların eski kıyafetlerini onarıp yeniden değerlendirmesiyle başlamış; zamanla, estetik değer kazanan bir sanat formuna dönüşmüştür (Fıçıoğlu, 2015:188). Shibori'nin ilk olarak eski giysilerin onarımı ve yeniden değerlendirilmesi amacıyla kullanılmış olması, günümüz ileri dönüşüm uygulamaları ile paralellik göstermektedir. İleri dönüşüm süreçleri, enerji ve kaynak kullanımını azaltırken yeni üretim ihtiyacını da düşürerek çevreye olan olumsuz etkileri azaltmaktadır (Sung, 2017:31). Bu bağlamda, Shibori'nin doğal boyama ve el işçiliği gibi düşük kaynak tüketimi gerektiren yöntemlerle uygulanması, estetik bir değer yaratırken, aynı zamanda çevre dostu bir çözüm sunmaktadır.

Zen öğretisi sadelik, doğallık, geçicilik ve denge gibi kavramlarla yaşamın özüne ulaşmayı amaçlarken, Shibori de bu ilkeleri yansıtarak her eseri biricik ve anlamlı kılmaktadır. Zen'in kendiliğindenlik kavramı, Shibori sanatçısının doğa ile uyum içinde eser yaratmasına olanak tanımakta ve bu süreçte rastlantısallık önemli bir rol oynamaktadır.

Çalışmanın amacı, geleneksel Japon baskı tekniği Shibori'yi, Zen estetiği ve sürdürülebilirlik ilkeleri ile birleştirilerek yenilikçi bir tasarım ortaya koymaktır. Çalışmada, %100 pamuklu kumaşlar kullanılmış ve çeşitli Shibori teknikleri kullanılarak indigo ile boyanmıştır. Bu süreçte, Zen öğretisinde yer alan sadelik, denge, boşluk ve kendiliğindenlik kavramları temel alınarak, üç boyutlu özgün bir eser üretilmiştir. Bu bağlamda, çalışma yalnızca estetik bir değer yaratmayı değil, aynı zamanda sürdürülebilir sanatın uygulanabilirliğine dair yeni bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Bu çalışmada, geleneksel Japon baskı teknikleri, shibori ve Zen öğretisi hakkında mevcut bilgileri anlamak ve literatürdeki boşluğun tespit edilmesi amacıyla literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Literatür taraması, belirli bir konu hakkında yayımlanmış bilimsel makalelerin, kitapların ve diğer akademik kaynakların sistematik bir şekilde incelenmesini ve

analizini içermektedir. Veri toplama sürecinde araştırılan anahtar kelimeler; Japon baskı teknikleri, shibori ve Zen öğretisi olmuştur. Konu ile ilgili Türkçe ve İngilizce kaynaklar incelenmiştir. Araştırma sürecinde; Google Scholar, CEEOL, Ulusal Tez Merkezi, Süleyman Demirel Üniversitesi kütüphanesi, Taylor & Francis Online, EBSCO veri tabanlarından tarama yapılmıştır. Ayrıca Google arama motorundan tekstil sanatçıların blog sayfalarına ulaşılmıştır. Literatür taramasından elde edilen bilgiler ışığında Shibori tekniği kullanılarak bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

2. Zen Öğretisi ve Sanat

Zen içe dönüş yoluyla, insanın nihai ve en yüksek gerçekliğe ulaşmasını hedefleyen Budist sistemdir (Cevizli, 2002:1791). Zen'in kökeni, Hint Budizmi'ne dayandırılmaktadır. Geleneksel anlatıya göre Zen, M.S. 500 yıllarında Çin'e seyahat eden Bodhidharma isimli Hint keşiş tarafından kurulmuştur. Japonca Zen sözcüğü, Sanskritçe "dhyana" ve Çince "chan" sözcüklerinden türetilmiştir (Blofeld, 2001:23). Zen öğretisi 12. yüzyılda Japonya'ya yayılmış ve Japon kültürü içerisinde gelişimini tamamlamıştır (Huikai ve Shiyuan, 2024:5).

Batı'da 20. yüzyılda tanınmaya başlamış, İngilizce ve diğer Batı dillerinde Zen ya da Zen-Budizm ismini almıştır. Zen, aydınlanma amacıyla yapılan meditasyona verilen önem nedeniyle diğer Budist okullardan ayrılmaktadır. Bu yüzden Zen Batı'da genellikle bir meditasyon pratiği olarak bilinmektedir. Zen; kişinin kendi iç varlığını ve varlığının derinliklerini görebilme sanatı olarak tanımlanmaktadır. Kişiye yaşamı doğrudan anlama imkânı tanıyarak, insanın kendisine sürekli acı veren esaretinden özgürleştirmektedir (Suzuki, 1997:35).

Zende önemli olan nesnelerin kendiliğindenliği, oldukları halleri ve doğallığıdır. En önemli kavramlardan biri, şimdiki ana odaklanmaktır. Geçmişin pişmanlıklarını ve gelecek kaygısını bir kenara bırakıp, yalnızca yaşanan anın farkında olmaktır. Zen olma hali için bazı Zen uygulama pratikleri geliştirilmiştir. Bu uygulamalar sayesinde insan Zen olma haline yaklaşabilmektedir. Örneğin, Sumi-e, mürekkeple yapılan geleneksel Japon resim sanatıdır. Sade çizgiler ve mürekkep lekeleri ile doğanın güzelliği ve hareketi yansıtılmaktadır. Sumi-e sanatında ise önemli olan, en az fırça vuruşuyla istenilenin anlatılabilmesidir. Çay seremonisi Zen öğretisi ile şekillenen, sadelik, zarafet ve dinginliği vurgulayan bir gelenektir. Çayın hazırlanması, sunumu ve içilmesi, zihinsel

disiplin ve huzura ulaşma yolu olarak görülmektedir. Sen Rikyu (1522-1591), çay seremonisini dört temel ilkeyle bir tutmaktadır. Bu dört temel ilke uyum, dikkat, sadelik ve sessizliktir. Diğer bir uygulama ise İkebana çiçek düzenleme sanatıdır. Kelime anlamı yaşayan çiçeklerdir. Zen, algılamanın üç aşamasını şu şekilde tanımlar: Bir çiçek, basit bir çiçek olarak algılanır; ardından çiçek, artık sadece bir çiçek olarak görülmez, farklı bir anlam veya değer kazanmaya başlar; son olarak, çiçek, ilk aşamadaki basit algısına dönse de bu yeniden kazanılan algı ilk halinden çok daha derin ve farklı bir anlayışı yansıtır. Çiçek; kavramından, canlandırdıklarından, algı, idealler ve simgelerden bütünüyle özgürleşmiştir (Meutes ve Bossert, 1997). Zen öğretisine göre, dünyadaki her şey değişkendir. Bu durum “değişkenliğin sürekliliği...” (Güngören 2016:81) olarak ifade edilmektedir.

Zen öğretisi ile bağlantılı bir başka Japon sanatı ise, bir çeşit kumaş boyama ve süsleme sanatı olan Shibori'dir. Zen öğretisinin temeli olan kendiliğindenlik, Shibori'nin de özünü oluşturmaktadır. Shibori sanatçısı, eserini yaratırken doğanın bütünlüğünü göz önünde bulundurur ve biçimin şekillendirilmesinde, nesnenin içindeki ruhun müdahalesi olmadan, sadece düşünsel bir yorumla bu süreci yönlendirmektedir. Ortaya çıkan ürün biricik olması nedeniyle, yaşamın bir yansımasıdır. Sanatçı üretiminde sadece o anı somut hale getirmektedir. Nesnenin içinde var olan ile sanatçının duygusal, tesadüfi ve anlık eylemi, tekrarı yapılamayan bir biçimselliğin oluşmasını sağlamaktadır (Yıldız ve İlden, 2016:7).

Doğu felsefesi ve sanatının temel unsurlarından biri olan kendiliğindenlik, Zen Budizmi'nde doğanın işleyişine içkin bir olgudur (Yıldız İlden, 2014). Kendiliğindenlik, önceden belirlenmiş kurallar, amaç veya hedef olmaksızın, anda gerçekleşen aşkın bir deneyimdir. Doğaçılama, rastlantısallık ve anlık ifade kavramlarıyla ilişkilendirilen bu olgu, önceden belirlenmiş bir planlama veya tasarım sürecine dayanmaksızın, bireyin iç dünyasının kendiliğinden dışavurumudur (Yıldız ve İlden, 2016:7).

Uzakdoğu düşüncesinde boşluk, varlıktan bağımsız olamaz ve birlikte bütünü oluşturmaktadır (Han, 2021:38-40). Tao felsefesinde boşluk kavramı, varlığın temel ilkesidir. Bu bakış açısına göre boşluk “var olmayan” değil, zihinsel olarak algılanabilir bir olgu olarak kabul edilmektedir (Cheng'den Akt. Dede, 2020:387).

3. Geleneksel Japon Baskı Teknikleri

Geleneksel Japon kumaş baskı sanatları, Japon kültürünün estetik değerlerini yansıtmaları açısından sanatsal ve kültürel olarak önemli bir yere sahiptir. Bu sanatlar hem geleneksel zanaatkarlığı hem de yaratıcılığı bir araya getirmektedir. Tekstil üzerinde özgün renk ve desenler oluşturmak için Shibori, Katazome, Yuzen, Tsutsugaki (tüple boyama), Rokechi (balmumu rezerv) gibi geleneksel baskı teknikleri kullanılmaktadır. Her biri kendine özgü baskı yöntemlerine dayanan bu teknikler zaman alan, dikkat isteyen ve el işçiliği gerektiren süreçlerdir. Bu başlık altında Shibori, Katazome ve Yuzen tekniklerine yer verilmiştir.

3.1. Shibori

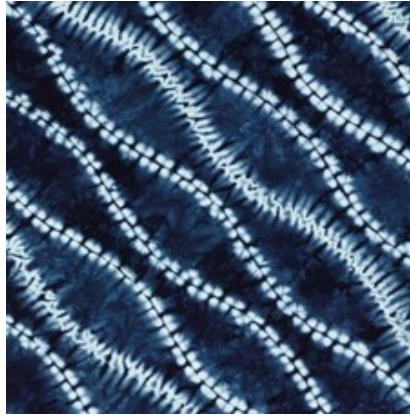
"Shibori" kelimesi, "sıkamak, sıkıştırmak veya preslemek" anlamına gelen Japonca "shiboru" fiil kökünden gelmektedir. Shibori, karmaşık desenler oluşturmak için boyama öncesinde kumaşın manipüle edildiği geleneksel Japon boyama tekniğidir (Southan'dan Akt. Aishwariya ve Sreedevi, 2022:167). En eski Shibori örnekleri, Japonya'nın Nara şehrindeki Todai-ji Tapınağı'nın deposunda, İmparator Shomu'nun ölümünden sonra (M.S. 756) İmparatoriçe tarafından bağışlanan eşyalar arasında bulunmuştur (Gunner, 2007:11).

Shibori'ye başlarken öncelikle kumaş; bağlama, dikme, düğümleme, pileleme, katlama ve mengeneyle sıkıştırma, boruya sarma gibi yöntemlerle şekillendirilmektedir. Ardından kumaş ipe bağlanıp boya banyosuna daldırılır veya boya doğrudan üzerine uygulanır. Boyamadan sonra kumaş durulanır ve ipler çıkartılır. Bu yöntem ile sıkıştırılan kumaşın içerisine boya kısmen nüfuz ederek kumaşın katları içerisinde desenler oluşturmaktadır (Southan, 2008). Shibori uygulama teknikleri dikişli shibori (Stitching), bağlamalı shibori (Binding), kenetleme katlama shibori (Folding&Clamping), boruya sarma shibori (Pole Wrapping), çiviye/vidaya sarma shibori olmak üzere 5 ana gruba ayrılmaktadır.

3.1.1. Dikişli Shibori

Dikişli shibori ile çeşitli desenler elde edilebilir. Dikişli shiboriye kumaş üzerine desen çizerek başlanır. Desenin üzerinden sağlam ve boya geçirmeyecek özelliğe sahip ipe teyel dikişi geçilir. Düz, eğri, kavisli veya çapraz dikişlerle farklı sonuçlar elde edilebilir. Tüm desen teyellendikten sonra ipler çekilerek kumaş sıkıştırılır. Kumaşın açılmasını engellemek için ipin

uçları birkaç kez düğümlenir. Ardından kumaş boyanın içine bırakılır. Boyanan kumaş suyla durulandıktan sonra kuruması için bekletilir. İpler dikkatli bir şekilde kesilerek kumaş açılır. İpler boyanın kumaşa geçmesini engellediği için bu bölgeler boyanmamış kalır ve dikiş etkisiyle desen oluşturur. Desenin kalıcılığını arttırmak için kumaş kuruduktan sonra yarım saat buharlanabilir (Fıçıoğlu, 2015:269; Gunner'dan Akt. Yıldız, 2017:30) (Görsel 1).

Görsel 1. Dikişli Shibori Örneği

3.1.2. Bağlamalı Shibori

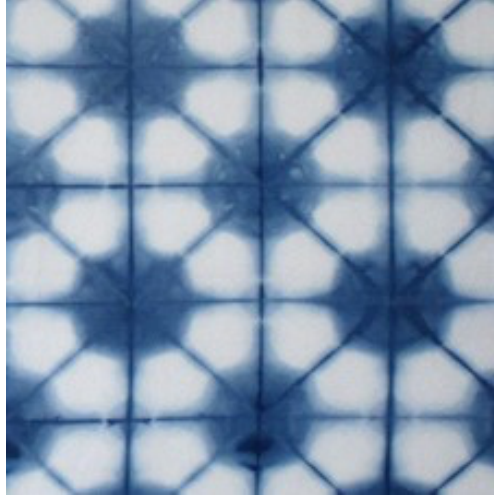
Bağlama tekniği en eski ve en çok kullanılan tekniklerden biridir. Desen oluştururken kumaş sadece ipe bağlanabileceği gibi, taş, bilye, vida vb. materyallerle birlikte sarılarak farklı desenler elde edilebilir (Yıldız, 2017:30). Kumaş boyandıktan sonra suyla durulanıp kurumaya bırakılır. İpler kesilerek içerisine sarılan materyaller çıkartıldıktan sonra kumaş ütülenir (Görsel 2).

Görsel 2. Bağlamalı Shibori Örneği

3.1.3. Kenetleme Katlama Shibori

Kenetleme-katlama shibori 8. yüzyılda ortaya çıkmış ancak 19. yüzyılda kimyasal boya'nın bulunması ile teknik gelişmeye başlamıştır (Gunner, 2007:79). Kenetleme-katlama shibori ile geometrik desenler elde edilebilir. Kumaş çeşitli şekillerde katlandıktan sonra iki ahşap blok arasına yerleştirilir, ardından ipe bağlanarak veya mengene ile sıkıştırılarak sabitlenir. Daha düzgün desenler elde etmek için katlama sırasında kumaş ütölenebilir. Kumaş boyandıktan sonra suyla durulanıp kurumaya bırakılır. İpler veya mengene dikkatli bir şekilde açılır. Geometrik desenlerin daha düzgün görünmesi için kumaş ütölenebilir (Görsel 3).

Görsel 3. Katlamalı Shibori Örneği

3.1.4. Boruya Sarma Shibori

Boruya sarma shiboride kumaş boru etrafına sarılarak ipe veya lastikle sıkı bir şekilde bağlanır. Kumaş tek renkle boyanabileceği gibi farklı renklerle kumaşın farklı bölümlerine boyama yapılabilir. Boyama sonrası kumaş suyla durulanıp boru üzerinde kurutulduktan sonra ipler kesilerek çıkartılır. Elde edilmek istenen görünüme göre kumaş ütölenebilir veya kırışık haliyle bırakılabilir. Boyama sonucu kumaş üzerinde dalgalı bir desen oluştuğundan fırtına boya olarak adlandırılmaktadır. Bu teknik sayesinde daha az uğraşarak büyük miktarda üretim yapılabilmesi nedeniyle batılı sanatçılar tarafından tercih edilmektedir (Kırmızı, 2009:40-42; Yıldız, 2017:33) (Görsel 4).

Görsel 4. Boruya Sarma Shibori Örneği

3.1.5. Çiviye/Vidaya Sarma Shibori

Boruya sarma shiboride kumaş çivi veya vidaya sarılarak iple bağlanır. Hazırlanan kumaş, boyanın içinde bekletildikten sonra suyla durulanıp kurumaya bırakılır. İpler kesilerek kumaş açılır, isteğe bağlı ütülenir. Bu bağlama yönteminde bir merkezin etrafında belirli aralıklarla halkalar ve bu merkezden dışarı doğru açılarak çıkan beyaz çizgiler şeklinde desen oluşur (Görsel 5).

Görsel 5. Vidaya Sarma Shibori Örneği

3.2. Katazome

Kata "kalıp, şablon", zome "boyama" anlamına gelmektedir. Kâğıt şablon kullanılarak kumaşın üzerine boya uygulanan bir tekniktir. Katazome tekniğinin 16. yüzyılda Heian Dönemi'nde kullanılmaya başlandığı düşünülmektedir (Murashima, 1993:11).

Katazome için ilk olarak desen taslağı bir kâğıda çizilir. Çizilen desenin aydınlatıcı kâğıda kopyası alınır. Katagami kâğıdı; el yapımı, dayanıklı ve su geçirmez özellikte olup şablon olarak kullanılmaktadır. Aydınlatıcı kâğıt Katagami'nin üzerine yerleştirilerek çizilen desen maket bıçağı yardımıyla kesilir. Bu sayede Katagami kâğıt, çizilen desen şeklinde şablon haline getirilmiş olur (Kırmızı, 2009:52-62) (Görsel 6).

Görsel 6. Kasımpatı Desenli Katagami, Geç Edo-Meiji Dönemi, Japonya

Kumaşın boyanması istenmeyen kısımlarını kapatması için pirinç bazlı rezerve macunu hazırlanır. Üzerine baskı yapılacak ipek kumaş ahşap zemin üzerine gergin bir şekilde serilir, şablon kumaşın üzerine yerleştirilir. Şablonun üzerine rezerve macunu spatula yardımıyla sürülür. Bu işlem iki kez uygulanır. Her yere eşit miktarda macun sürüldükten sonra kalıp dikkatli bir şekilde kaldırılır. Macun olmayan bölgelere küçük bir fırça ile boya uygulanır. Boya kuruduktan sonra kumaş suyla yıkanarak macundan arındırılır ve kurutulur (Kırmızı, 2009:61-62). Görsel 7'de Katazome kimono örneği verilmiştir.

Görsel 7. Matsubara Yoshichi, Uçuş, 1990. Victoria&Albert Müzesi, Londra

3.3. Yuzen

17. yüzyıl sonlarında Kyotolu bir yelpaze boyama sanatçısı olan Miyazaki Yuzensai'nin geliştirdiği bir boyama tekniğidir. Yuzen boyama tekniğinde, renklerin birbirine karışmasını önlemek için özel bir rezerve macun kullanılmaktadır. Rezerve macunla tasarımın ana hatları çizilir, bu yöntem itome-nori (çizgi macunu) denir. Bu koruyucu tabaka sayesinde boya dışarı taşmaz ve resim gibi canlı, pitoresk desenlerin oluşması sağlanır. Bu yöntem, karmaşık ve detaylı desenler oluşturmak için kullanılmaktadır. Genellikle desenler çiçek, kuş, rüzgâr, ay gibi doğa temalarından oluşmaktadır ([http 1](#)).

Yuzen tekniğinin ilk adımında kumaş üzerine Asya günlük çiçeğinin mavi sıvısıyla desenlerin ana hattı çizilir. Ardından desenlerin üzerinden, pirinç tozundan yapılan rezerve macun koni biçimindeki tüp yardımıyla geçilir. Macun kuruduktan sonra desen boyanır ve renklerin sabitlenmesi için kumaş buharlanır. Tasarımın ve kumaşın beyaz kalacak kısımlarının üzerine macun uygulanır. Daha sonra kumaşın zemini fırçayla temel bir renge boyanır. Rengin sabitlenmesi için buharlama işlemi yapılır ve bitmiş kumaş yıkanır ([http 2](#)). Görsel 8'de Yuzen kimono örneği verilmiştir.

Görsel 8. 20. yüzyıl Şova dönemi, Tokyo Ulusal Müzesi

4. Shibori Alanında Çalışma Yapan Tekstil Sanatçıları

Shibori yöntemini çalışmalarında kullanan sanatçılar arasında Motohiko Katano, Hiroshi Murase, Itchiku Kubota, Yoshiko Iwamoto Wada, Yuh Okano, India Flint, Carter Smith, Bryan Whitehead, Ana Lisa Hedstrom, Erica Runstrom, Susan Kristoferson, Nancy Marchant, Davana Robedee, Kate Beale gibi isimler yer almaktadır (Aishwariya ve Sreedevi, 2022; Tekin ve Öz, 2024; Wada vd., 2011).

Yoshiko Iwamoto Wada; Japon tekstil sanatları üzerine uzmanlaşmış sanatçı, akademisyen ve yazardır. Wada, geleneksel Japon tekstil boyama ve baskı tekniklerini uluslararası alanda tanıtmayı amaçlayan çalışmalarıyla bilinmektedir. Shibori teknikleri üzerine uzmanlaşmış ve bu alanda kitaplar yazmıştır. Tekstil ve el sanatlarının etik üretiminin uzun süredir savunucusu ve öncüsü olan Wada, kültürel ve sosyal açıdan sorumlu tekstil üretim uygulamalarını teşvik eden Slow Fiber Studios'u (SFS) kurmuştur. Aynı zamanda World Shibori Network Foundation'ın (WSNF) kurucusu ve başkanıdır (<http> 3).

Yuh Okano; Japon tekstil sanatçısı ve tasarımcıdır. Geleneksel Japon tekstil tekniklerini modern tasarımlarla birleştirerek kendine özgü eserler yaratmaktadır. Okano, polyester

kumaşları shibori teknikleri ile boyamaktadır. Eserlerinde organik formlar, çeşitli renkler ve detaylı dokular kullanmaktadır. Eserleri Modern Sanat Müzesinin kalıcı koleksiyonunda sergilenmektedir (<http> 4).

Ana Lisa Hedstrom; tekstil sanatları alanında uluslararası tanınırlığa sahip sanatçı ve eğitimcidir. Özellikle geleneksel Japon shibori tekniklerini çağdaş tasarımlarla birleştiren yenilikçi çalışmalarıyla tanınmaktadır. Shibori tekniğini Yoshiko Iwamoto Wada'dan öğrenmiştir. Eserleri Cooper Hewitt, Smithsonian Tasarım Müzesi, Sanat ve Tasarım Müzesi, Oakland Kaliforniya Müzesi gibi prestijli koleksiyonlarda yer almaktadır (<http> 5).

Kate Beale; İngiliz tekstil sanatçısı ve dijital baskı tasarımcısıdır. Beale'in gittiği tekstil kursu ve katıldığı shibori baskı atölyesi eğitimleri, şu anki sanat çalışmalarına yön vermiştir. Genellikle ipek kumaş üzerine dikişli shibori tekniğiyle 3 boyutlu formlar üretmektedir (<http> 6).

Davana Robedee; New York'ta yaşayan bir multimedya sanatçısı, küratör ve eğitimcidir. Amerika Birleşik Devletleri genelinde birçok kişisel sergide eserleri sergilenmiştir. Robedee, büyük ölçekli shibori ve lif sanatı enstalasyonları üzerine çalışmalar yapmaktadır. Şu anda Schweinfurth Sanat Merkezi'nde Program Direktörü olarak görev yapmakta ve sergiler, atölye çalışmaları, etkinlikler ve diğer topluluk projelerini koordine etmektedir (<http> 7).

5. Üç Boyutlu Shibori Baskı Çalışması

5.1. Shibori Yapım Aşamaları

%100 pamuklu poplin ve pamuk keten kumaşlar kullanılmıştır. Kumaşlar öncelikle zeytinyağlı sabunla kaynatıldıktan sonra suyla durulanıp kurumaya bırakılmıştır. Kumaşlar; bağlama ve dikişli shibori yöntemleriyle hazırlanmıştır (Görsel 9). Hazırlanan kumaşlar su ile nemlendirilip boya kazanına daldırılmıştır. Kumaşları 15 dakika boyanın içinde beklettikten sonra kazandan çıkarıp 20 dakika hava alması sağlanmıştır. Ardından kumaşlar su ile durulanıp fazla boyası akıtılıp kurumaya bırakılmıştır (Görsel 10). Kumaşlar kuruduktan sonra ipleri açılmıştır. Kumaşların bağlanması sonucu aldığı 3 boyutlu şekillerin kaybolmaması için bazı kumaşlara ütöleme işlemi yapılmamıştır.

Görsel 9. Kumaşların Boyama Öncesi Hazırlık Aşamaları

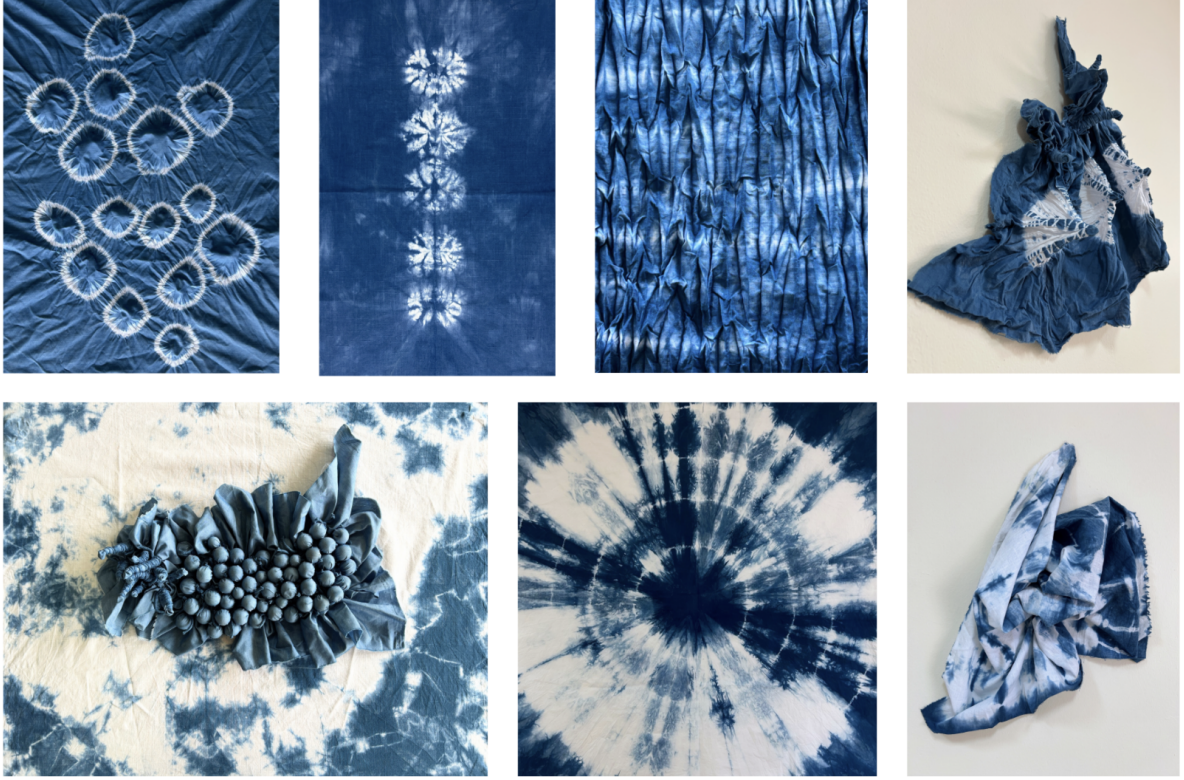

Görsel 10. Kumaşların Boyanması

5.2. Üretim Süreci

Shibori yöntemi ile boyanan kumaşlar arasında temaya uygun olanlar seçilmiştir. Kumaşların detayları fotoğraflanarak görselleri birleştirilmiştir (Görsel 11). Bağlama ve dikişli

shibori yöntemleriyle boyanan kumaşlar tavandan misina ile sarkıtılmıştır. Denge, sadelik, boşluk, kendiliğindenlik ilkelerine bağlı olarak kumaşların duvardaki yerleri düzenlenmiştir (Görsel 12).

Görsel 11. 3 Boyutlu Shibori Çalışmaları

Görsel 12. 3 Boyutlu Shibori Yerleştirme

6. Sonuç

Bu çalışmada, geleneksel Shibori tekniği, Zen öğretisiyle ele alınarak sürdürülebilir bir sanat pratiğine dönüştürülmüştür. Sadelik, denge, boşluk ve kendiliğindenlik ilkeleri doğrultusunda geliştirilen üç boyutlu Shibori uygulaması, doğal boyama yöntemiyle birlikte hem estetik hem de çevresel açıdan duyarlı bir yaklaşım sunmuştur. İndigo boya kullanılarak gerçekleştirilen bu özgün uygulama, geleneksel el sanatlarını çağdaş yorumlarla yeniden ele almanın ve sürdürülebilir sanat anlayışına katkı sağlamanın bir örneği olmuştur.

Zen öğretisinin doğallık ve sadelik anlayışıyla şekillenen bu uygulama, Shibori'yi yalnızca bir tekstil boyama tekniği olmaktan çıkararak sanatsal bir ifade biçimine dönüştürmüştür. Bununla birlikte, doğaya zarar vermeden üretim yapmanın mümkün olduğunu vurgulayarak, sanatın sürdürülebilirliğine dair bir örnek sunulmuştur. Bu bakış açısıyla, gelecekte farklı malzemeler ve teknikler kullanılarak sürdürülebilir sanat alanında yeni açılımlar sağlanabileceği düşünülmektedir.

Teşekkür

Bu çalışmada kullanılan kumaşların boyama süreçleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Boyama Atölyesi'nde gerçekleştirilmiştir. Yazarlar, boyama prosesi ve reçetesine ilişkin bilgi paylaşımı ve desteği için Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa GENÇ'e teşekkür ederler.

Kaynakça

- Aishwariya, S. ve Sreedevi, A. (2022). Recreating Shibori Patterns for Designing Handmade Books, *International Journal of Science and Research*, 12(10), p.167-180, <https://doi.10.21275/SR231001112829>.
- Anderson, F. (1977). *The Color Book of Tie Dyeing & Batik*, New Jersey: Chartwell Books, Inc.
- Blofeld, J. (2001). *Hui Hai'nin Zen Öğretileri*, çev. Korhan Güler, İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Cevizli, A. (2002). *"Zen-Budizm" Maddesi, Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cheng, F. (2006). *Boşluk ve Doluluk Çin Resim Sanatının Anlatım Biçimi*, çev. Kaya Özsezgin, Ankara: İmge Kitabevi.
- Dede, E. (2020). Hiçlik ve Boşluk Kavramlarına İlişkin Çağdaş Sanat Örnekleri, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 11(2), s.384-399.
- Fıçıoğlu, A. (2015). *Tokat Yazmacılığı ve Shibori Sentezi ile Çağdaş Uygulamalar*, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat Dalı.
- Gunner, J. (2007). *Shibori for Textile Artists*, New York: Kodansha America.
- Güngören, İ. (2016). *Zen Budizm Bir Yaşama Sanatı*, 7. baskı, İstanbul: Yol Yayıncılık.
- Han, B. (2021). *Zen Budizm Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Huikai, W. ve Shiyuan, K. (2024). *Zen Ustaları*, çev. Erdem Kurtuldu, İstanbul: İthaki Yayınları.
- İlden, S. Y. (2014). *Kendiliğindenlik Bağlamında "Heykelde Doğaçılama" ve Uygulamalar*, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Ana Sanat Dalı.

İlden, S. Y. ve İlden, S. (2016). “Doğu Düşün Dünyasının Sanatsal Yaratı Sürecinde Kendiliğindenlik”, V. Uluslararası Türk Sanatı, Tarihi ve Folkloru Kongresi, 13-16 Nisan, Moldova.

Kırmızı, G.M. (2009). Japon Tekstil Boyama ve Desenlendirme Teknikleri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tekstil Ana Sanat Dalı.

Meutes, A. ve Bossert, J. (1997). *Gündelik Yaşamda Zen*, İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Murashima, K. (1993). *Katazome*, Usborne: Lark Books.

Özpulat, F. (2012). *Shibori*, Yayınlanmamış Ders Notları, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi.

Southan, M. (2008). *Shibori Design & Techniques*, İngiltere: Search Press Limited Yayınevi.

Sung, K. (2017). *Sustainable Production and Consumption by Upcycling: Understanding and Scaling-Up Niche Environmentally Significant Behaviour*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nottingham: Nottingham Trent Üniversitesi, Mimarlık, Tasarım ve Çevre Fakültesi.

Suzuki, D.T. (1997). *Zen Budizm/D.T. Suzuki'den Seçme Yazılar*, çev. İlhan Güngören, İstanbul: Yol Yayıncılık.

Tekin, S. ve Öz, C. (2024). “Pamuklu Kumaş Üzerinde Doğal Boyama ve Shibori Tekniğinin Deneyimlenmesi”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı 2(34), s.241-259. <https://doi.org/10.18603/sanatvetasarim.1490017>.

Yıldız, E. (2017). *Tekstilde Shibori ve Stencil Baskı Tekniğinin Sanatsal Uygulamaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Görsel Sanatlar Ana Sanat Dalı.

Wada, Y.I., Rice, M.K., Barton, J. (2011). *Shibori: The Inventive Art of Japanese Shaped Resist Dyeing: Tradition, Techniques, Innovation*, New York: Kodansha International.

İnternet Kaynakları

http 1: “Unveiling the Beauty of Yuzen Dyeing: An Art Form Born in Kyoto”, https://kogeart.kyoto.jp/articles/post-1598/?srsltid=AfmBOopXCVE5a-I_IIEIRv-eL5klmfeUd8IU P2noc9E4s5upvpt7xFyl, Erişim tarihi: 06.01.2025.

http 2: “About Yuzen Dyeing”, https://www.galleryjapan.com/locale/en_US/technique/textiles/20101/ Erişim tarihi: 03.12.2024.

http 3: Yoshiko Iwamoto Wada, <https://yoshikowada.com/>, Erişim tarihi: 10.01.2025.

http 4: Yuh Okano, <https://www.textilesyuh.com/about>, Erişim tarihi: 06.01.2025.

http 5: Ana Lisa Hedstrom, <https://analisahedstrom.com/bio/>, Erişim tarihi: 06.01.2025.

http 6: Kate Beale, <https://www.katebeale.co.uk/>, Erişim tarihi: 09.01.2025.

http 7: Davana Robedee, <https://davanarobedee.com/page/3-About.html>, Erişim tarihi: 08.01.2025.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Jane Callender, Dikişli Shibori Örneği.
<https://janecallender.com/education/shibori-techniques/>, Erişim tarihi: 07.01.2025.

Görsel 2. Erica, Bağlamalı Shibori Örneği, 2014.
<https://honestlywtf.com/diy/shibori-diy/>, Erişim tarihi: 15.01.2025.

Görsel 3. Vicki Welsh, Bağlama Katlama Shibori Örneği, 2017.
<https://www.colorwaysbyvicki.com/blog/folded-and-clamped-shibori#/>, Erişim tarihi: 07.01.2025.

Görsel 4. Carlyn Clark, Boruya Sarma Shibori Örneği, 2017.
<https://www.carlynclark.com/studio-news/tag/arashi>, Erişim tarihi: 16.01.2025.

Görsel 5. Erica, Vidaya Sarma Shibori Örneği, 2014.
<https://honestlywtf.com/diy/shibori-diy/>, Erişim tarihi: 15.01.2025.

Görsel 6. Katagami, Geç Edo-Meiji Dönemi, Harvard Sanat Müzeleri.
<https://harvardartmuseums.org/collections/object/209625>, Erişim tarihi: 06.01.2025.

Görsel 7. Matsubara Yoshichi, "Uçuş", 1990. Victoria&Albert Müzesi.
<https://tatter.org/katazome/>, Erişim tarihi: 04.03.2025.

Görsel 8. 20. Yüzyıla ait kimono, Tokyo Ulusal Müzesi.
<https://thekimonogallery.tumblr.com/post/184071198655/20th-century-kimono-by-a-master-craftsman-tokyo>, Erişim tarihi: 04.03.2025.

Görsel 9. Duygu Çetin, Kumaşların Boyama Öncesi Hazırlık Aşamaları, 2025.

Görsel 10. Duygu Çetin, Kumaşların Boyanması, 2025.

Görsel 11. Duygu Çetin, 3 Boyutlu Shibori Çalışmaları, 2025.

Görsel 12. Duygu Çetin, 3 Boyutlu Shibori Yerleştirme, 2025.